

“Eventyr viser vejen til os selv” Essaysamling

C.G. Jung i Danmark 2020

Jernhans - et eventyr om kampen for maskulin modenhet

Af Finn Reinert, seniorkandidat ved Jung Instituttet i København

“Eventyr viser vejen til os selv”

Dette er sjette essay i den række, som bringes på hjemmesiden C.G. Jung i Danmark (www.cg-jung.dk) under titlen “Eventyr viser vejen til os selv”. Forfatterne er jungianske analytikere og senior-kandidater ved C.G. Jung Instituttet.

Med udgangspunkt i primært eventyr, men også med referencer til film, musicals og science-fiction, belyses aspekter af menneskets indre psykologiske processer, og vores livslange søgen efter at forstå og komme overens med os selv, som vi nu engang er.

Med udgangspunkt i egne erfaringer som mand og i arbejdet med ungdom og unge mænd undersøger seniorkandidat Finn Reinert gennem fortolkning af eventyret ”Jernhans”, om der er noget omkring det maskuline som er glemt, underfokuseret eller misforstået, siden mange unge mænd oplever at have det svært.

Jernhans - et eventyr om kampen for maskulin modenhet

Bakgrunn for valg av eventyr

Jeg fikk høre om Jernhans første gang da jeg kom over Robert Blys bok fra 1994, Iron John – a book about men. På det tidspunktet var jeg blitt oppmerksom på at det finnes noe særegent med maskulin psykologi som er lite omtalt. I alle fall har det i mitt liv vært få sammenhenger hvor maskulin psykologi og utvikling har vært tema.

Gjennom mine egne erfaringer som mann og i mitt arbeid med ungdom og unge menn, har jeg sett at det er noe omkring maskulinitet som har vært «glemt», eller underfokuseret, muligens misforstått. Statistikkene viser at unge menn klarer seg dårligere enn unge kvinner i utdanning. Psykiske helseplager får større konsekvenser for menn enn for kvinner. Vi lever i en tid i den vestlige verden hvor den tradisjonelle forståelsen av mannlighet og kvinnelighet er endret og for mange er blitt uklar. Det ser ut til at dette er vanskeligere å håndtere for menn enn for kvinner. Kvinner har med rette i stor grad fått ta del i det som tidligere var forbeholdt menn. Mange menn har fått ta del i det som tradisjonelt har vært forbeholdt kvinner. Men mange menn har også mistet et eller annet. Det er noe som gjør at flere menn ikke klarer å finne seg til rette i samfunnet og det ser ut som det er vanskelig å finne en trygg identitet som mann.

Det var disse tankene som gjorde at Blys bok gjorde slik inntrykk på meg. Bildene og symbolene i eventyret om Jernhans forteller om prosessen fra gutt til mann. Det var uvant for meg, men det traff en nerve og virket veldig inspirerende. Faktisk var det en av de tingene som motiverte meg til å gå videre med min interesse for jungiansk psykologi.

Nå flere år senere skal jeg altså skrive om eventyret og temaet som fortsatt er minst like aktuelt.

Det kan være en utfordring å skulle skrive noe eget når utgangspunktet er som det er, med Blys spennende behandling av eventyret i bakhodet. Jeg håper likevel jeg lykkes med å gjøre analysen til min egen ved å følge mitt eget engasjement, mine egne erfaringer og mine egne assosiasjoner i møte med symbolverdenen som eventyret utfolder. Innsikten jeg har opparbeidet meg gjennom utdannelsen ved Jung Instituttet i København farger naturligvis også min lesning av eventyret.

Klassifisering av eventyret

Jernhans er et av eventyrene som brødrene Grimm samlet inn i Tyskland i løpet av 1800-tallet. Tusse Weidlich har i sitt innledende essay redegjort for klassifikasjon av forskjellige typer eventyr, bla folkeeventyr. Jernhans hører til i denne kategorien, nærmere bestemt trylleeventyr eller undereventyr. I samme kategori finnes det også individuasjonseventyr, et begrep avledet fra det jungianske begrepet individuasjon. I Pia Skogemanns åtte-leddete modell for fortolkning av eventyr er det individuasjonsprosessen som avdekkes. I vårt eventyr har vi ikke åtte ledd, men kun fire.

Individuasjonsseventyrene beskriver symbolsk hele livsprosessen. Det dreier seg om løsrivelsen fra barndommen og tilpasningen til voksenlivet og deretter vendingen midt i livet mot en mer individuell og hel personlig identitet. Det er en beskrivelse av den klassiske individuasjonen i jungiansk terminologi. Det er altså snakk om flere faser med to hoveddeler som representeres i modellen.

I vårt eventyr finner vi bare de fire første delene, som avsluttes med ekteskapet mellom gutten og prinsessen. Dette er den første såkalte *Conjunctio*. Termen er fra alkymistisk tenkning og betegner foreningen av motsetninger, *Conjunctio oppositum*, I eventyret symboliseres det gjennom bryllupet, foreningen av gutten – det maskuline – og prinsessen – det feminine. Individuasjonsprosess som finner sted i annen halvdel av livet, er ikke beskrevet her.

Av det kan vi slutte at eventyret handler om overgangen fra barn til voksen, fra det å være gutt til det å bli mann. Fra prins til konge.

Hvilke temaer finnes i eventyr?

I eventyrenes opprinnelse er fortelleren omgitt av sine tilhørere. Eventyrene omhandler temaer som er aktuelle for kulturen. Og siden det finnes noen grunntemaer som er aktuelle for nær sagt alle kulturer, finnes det mange eventyr som omhandler like temaer. Det finnes arketyperiske trekk i eventyrene, både i tematikk og form.

Von Franz mente at alle eventyr hadde en første opprinnelse som andre varianter kunne spores tilbake til. Det er det ikke mange som mener lenger. De forskjellige variantene kan ha oppstått på forskjellige steder og deretter tilpasset seg tid og sted. Eventyrene omhandler konflikter og problemer som er aktuelle i kulturen de blir fortalt i.

Når Robert Bly opptatthet av Jernhans slo slik an, er det nettopp en slik *forteller omgitt av sine tilhørere* – effekt vi er vitne til. Boken kom først flere år etter at Bly hadde publisert en mindre artikkel om Jernhans og sett eventyret i sammenheng med maskulinitetsdebatten.

Artikkelen bredte om seg som en farsott da den kom i *New Journal* i 1982. Den bevisstgjorde noe som lå ubevisst i kulturen, slik boken artikulerte noe slumrende, delvis ubevisst hos meg da jeg leste den.

Kulturen er ofte lidt for instinktiv, hevder M.L. Von Franz. Mange er av den oppfatning at vår tids rasjonalitet kan gå på bekostning av en mer instinktiv, umiddelbar omgang med livet og naturen. Idehistorisk har dette vært et tema siden den industrielle revolusjon og den gradvise utviklingen bort fra den nære kontakt med naturen man hadde før. Naturen blir i stadig større grad gjort til objekt for oss mennesker som subjekt. Fordi vi selv også er natur, blir dermed sider ved oss selv også objektivert og

fremmedgjort. Man kan si at vi «glemmer» sider ved oss selv psykologisk. Det å «glemme» eller ikke ha oppmerksomheten rettet mot arketyriske mønstre får konsekvenser for hvordan vi utvikler oss. Det arketyriske, medfødte, instinktive som former våre liv kan gis gode eller dårlige vilkår for å utvikles og modnes. Arketyriske forsvinner ikke selv om de oversees. De kommer til uttrykk på en annen måte og manifesteres gjerne i sin ubevisste skyggeform. Derfor er det så viktig å ha oppmerksomheten rettet mot det arketyriske. Da har man større mulighet til å utvikle sitt fulle potensial som menneske.

Jernhans er fra tiden før industrisamfunnet. Den forteller om en mangel, et problem i kulturen fra tiden det ble fortalt, et problem som også i dag gjør seg gjeldende. Men fortellingen forteller ikke mer om mangelen enn den forteller om løsningen på problemet.

Dette essayet skal forsøke å si noe om hva problemet består i og hva som er løsningen på det slik det blir fremstilt gjennom symbolene i fortellingen.

Jeg vil bruke inndelingen i Pia Skogemanns modell for å analysere eventyret. De fire første leddene som er aktuelle hos oss er; 1) Forspill, 2) Utve 3) Frigjøring 4) Coniunctio.

Kort om de fire delene

1. Forspill

I Jernhans utgjøres bakgrunnen av beskrivelsen av tilstanden i kongeriket før gutten forsvinner til skogs på skuldrene til villmannen. Bakgrunnen er svært sentral fordi den antyder hva som er temaet i eventyret.

2. Utve

Denne delen utgjøres av guttens frigjøring av villmannen. Det er en del frem og tilbake før gutten til slutt beslutter å slippe villmannen ut av buret. Da vet han at det er ingen vei tilbake og ber om å få bli med villmannen vekk fra slottet.

3. Frigjøring

Denne delen er den lengste delen av eventyret. Jeg vil si at den innledes ved samværet med villmannen, men i hovedsak utspiller seg gjennom alle prøvelsene gutten må gjennom alene før han til slutt får kongsdatteren.

4. Coniunctio

Dette er sluttscenen i eventyret med bryllup og forening av motsetninger. Foreningen fører også til at det som har vært bundet og forhekset slippes fri. Jernhans viser seg å ha vært en forhekset konge.

Fortolkning

Bakgrunn/Forspill

Historien om Jernhans innledes med å beskrive forholdene i kongeriket. Det hersker en angstpreget stemning. Kongen eier en stor mørk skog som er farlig for dyr og mennesker. Alle som prøver å gå inn i skogen forsvinner. Eventyr starter som regel med en mangel. Det mangler en dronning, eller kongen har bare døtre, eller bare sønner. Dette er uttrykk for mangel på helhet på det kollektive plan i samfunnet som eventyret beskriver. Hvis det mangler en dronning, er det uttrykk for at det mangler et feminint element. Eventyret vil da handle om hvordan man får integrert det feminine igjen. Von Franz sier at man skal se på antallet personer i begynnelsen og på slutten av eventyret og talsymbolikkens betydning.

I vårt eventyr sies det ikke noe om kongefamiliens øvrige medlemmer innledningsvis. Men det åpner med beskrivelsen av denne mørke skogen.

Skogen er ofte et symbol på det ubevisste. Frykt for skogen er altså en frykt for det ubevisste og de krefter som ligger der. Når erfaringen med å gå inn i skogen er så destruktive som det beskrives i innledningen viser det også at vi har å gjøre med skyggemateriale. Det er noe i kulturen som er benektet og fortrent kollektivt og som derfor vender seg mot kulturen igjen som noe destruktivt.

Videre beskrives det i forspillet at en fremmed jeger som kommer forbi har mot og vett til å gå inn i skogen for å undersøke nærmere hva som finnes der inne. Det blir starten på forandringen. Inne i skogen på bunnen av et vann, ligger det en stor mann, med jernfarget hud og med hår ned til tærne, - en villmann. Det er et fantastisk bilde på instinktiv maskulinitet og kraft. Foruten å ligge langt inne i skogen i det ubevisste ligger han under vann. Vann er også ofte et bilde på det ubevisste. Det kan være for å understreke hvor langt ned han er fortrent. Men vannet kan også symbolisere det livgivende. Alt liv er avhengig av vann for å leve. Vannet kan være rensende og vise til gjenfødelse som i dåpen. (Dictionary of symbols).

Den fremmede jegeren tar med seg villmannen til slottet hvor han låses inne i et bur som står midt i borggården slik at alle kan se han.

Frykten for villmannen er ikke ubegrunnet. Maskuliniteten har mørke sider som kan være både destruktive, brutale og undertrykkende.

Robert Moore og Douglas Gillette har med utgangspunkt i Jungs psykologi utviklet en modell om hvordan de fire arketyper konge, krig, magiker og elsker kan skape en kraftfull helhet i en manns psyke. De snakker om de fire polene i mannpsyken. Men til hver av disse arketyper hører det med en bipolar skygge som dominerer hvis arketyperne ikke er konstellert riktig. Skyggen har en passiv og en aktiv form. I tillegg finnes arketyperne i både umoden og moden form. (Se figur 1, bakerst i essayet) Det er de umodne formene og skyggeformene som vi med rette frykter når vi er redd for maskulinitet. Noen mener at det er det som skjer når et samfunn er for dominert av maskulinitet. Moore og Gillette vil heller si at det er for lite av den modne, ansvarlige og balanserte maskuliniteten som er problemet, ikke for mye maskulinitet. Det maskuline har potensiale til å være skapende og befruktende, ordnende og målrettet. En moden maskulinitet har ansvarlighet og omsorg som kjennetegn.

Livsoppgaven for en mann blir altså å utvikle den arketypiske maskuliniteten på en måte som er moden, ansvarlig, livgivende og kreativ.

I Jernhans har det skjedd noe som gjør at man har fortrenget det maskuline i stedet for å utvikle det. Virkningen av de maskuline arketyperne blir derfor negative og «drepende» i stedet for livgivende og kreative.

At Villmann blir plassert i borggården slik at alle kan se han gir håp. Benektelsen av hans eksistens har sluppet taket, selv om frykten for ham fortsatt tvinger samfunnet til å holde han fanget.

Men villmannen representerer fortsatt den kollektive skyggen så lenge han er fanget i et bur.

Scenen minner i en viss forstand om en drøm jeg selv hadde for mange år siden. På det tidspunktet var jeg på mange måter en naiv mann med henblikk på hva mennesker rommet av ulike krefter - både gode og dårlige. Blant de følelsene som jeg selv ikke ville vite av var aggresjon og hat. En natt hadde jeg en drøm som handlet om at jeg var fangevokter i et fengsel som huset verdens verste despoter. I cellene jeg hadde ansvaret for – jeg gikk rundt med nøkkel til fengselscellene – satt blant annet Stalin og Hitler.

Nå mange år etter kan jeg godt se at det hadde sammenheng med en manglende kontakt med aggressive følelser og man kan også si med egen maskulinitet. De aggressive impulsene jeg benektet kom til uttrykk gjennom selvutslettende atferd. Krigerarketyper som jeg skal komme tilbake til senere er en viktig del av den modne psyken. I sin umodne form og i sin bipolare skyggeform er den årsak til enormt mye lidelse i verden.

Buret med villmannen blir plassert i borggården. Slottet og borggården symboliserer det bevisste. Men også det trygge, hjemlige, moderlige. Det mannlige – riktignok innelåst – er plassert i det kvinnelige og det moderlige.

Som barn er man i stor grad ivaretatt av det moderlige av morsarketyper. Det gjelder både jenter og gutter. Men for å bli voksen må man gå fra det matriarkalske til det patriarkalske nivå. Man må på et eller annet tidspunkt bevege seg fra omsorgen i familien og over i samfunnet hvor man er mer selvstendig og uavhengig. Som gutt er det vanskelig for ikke å si umulig å få til uten hjelp fra det maskuline. Det er derfor mange menn som blir hengende fast i et liv preget av avhengighet av andre og mangel på selvstendighet. På grunn av plassmangel vil jeg ikke gå nærmere inn på dette store og viktige temaet, men bare nevne at denne overgangen er helt sentral i prosessen med å bli et selvstendig individ.

Utve

Det neste som skjer i eventyret er nettopp det. Temaet i eventyret er overgangen fra barn til voksen, fra det moderlige til det faderlige. Hvordan gutten skal klare det, vet han ikke selv, men villmannen vet det. Gutten har mistet ballen sin. Den trillet inn i buret til villmannen. Villmannen vil bare gi ham tilbake ballen i bytte mot å bli sluppet ut. Dette er situasjonen som presser frem et valg. Gutten selv vet ikke hvor nøkkelen er, men villmannen vet. Han forteller ham at nøkkelen til buret ligger under hodeputen til moren. Gutten må våge å gå bak ryggen til moren for å kunne slippe løs det arketypisk maskuline som han trenger for å bli voksen.

Når det er gjort, er det ingen vei tilbake. Sviket mot moren og kongen vil bli straffet hardt og gutten er nå overlatt til hjelpen han kan få fra villmannen. Dette blir bruddet med fortiden og starten på overgangen til fremtiden.

Initiering

Overganger i livet har alltid blitt markert på ulike vis i alle kulturer. Det er knyttet ritualer og handlinger til disse overgangene som skal sikre og fremme den psykiske transformasjonen. Impulsen til initiering kan komme både utenfra og innenfra. Fordi initiering er en arketype vil den oppstå i situasjoner hvor det er nødvendig med en utvikling eller forandring.

Eventyret om Jernhans kan leses som en beskrivelse av initiering eller overgangsrite. Fortellingen inneholder flere av de samme elementene som klassiske overgangsriter for gutter har. Løsrivelsen fra det moderlige, møte med det ukjente, prøvelser og tester, hjelpen fra det ukjente maskuline, og til slutt tilbakekomst til samfunnet med en ny identitet

Slik Van Gennep har vist er initiasjonsritene tredelte: adskillesfasen – terskelfasen – reintegreringsfasen.

Adskillelsesfasen innledes med villmannen som tar gutten med seg ut i den ukjente skogen. Der blir gutten satt til å passe på en ren kilde med forgylte fisker og slanger.

Såret

Når gutten slipper villmannen ut av buret får han fingeren i klem. Såret han pådrar seg blir viktig i neste del av eventyret. Mens gutten sitter ved kilden gjør såret så vondt at han stikker fingeren ned i vannet for å lindre smerten, selv om han vet at det ikke er tillatt. Hva er det som da skjer symbolsk? Å bli bevisst kan bety å få et sår. Det er smertefullt å bli revet ut av den beskyttede tilværelse som det moderlige representerer. I myten om Fiskerkongen er såret helt sentralt. Såret som Fiskerkongen pådrar seg preger hele hans liv, men blir også det som til slutt forløser ham. Også for gutten blir såret igangsetteren og det som setter ham i forbindelse med det som driver hans utvikling mot heling.

Frigjørelse

Kilden

Ute av slottet og vekk fra mor og far er nå gutten overlatt til seg selv og villmannen ved kilden.

Den rene, gyldne kilden er et sterkt symbol. Vannet kan som nevnt symbolisere liv og det ubevisste. Kilden kan også symbolisere kunnskap, sannhet, renhet, visdom, det hellige, det evige.

Der gutten kommer i kontakt med kilden blir han også forgylt. Det vitner om magiske egenskaper ved vannet i kilden. Første gang han berører den forbudte kilden er det fordi smerten i såret er så stor at han impulsivt stikker fingeren ned i vannet. Hvis såret er et uttrykk for at han er blitt bevisst seg selv, kan trangen til å lindre smerten i kildevannet være et uttrykk for trangen til å søke visdom og sannhet. Men villmannen har sagt at han bare skal passe på kilden, ikke være i kontakt med den. Tiden er ikke inne til å få den innsikten han søker. Før det kan skje må han vente og modnes. Å få innsikt for tidlig kan være farlig, ser det ut til. På tross av flere advarsler klarer ikke gutten å holde seg unna kilden slik han er blitt bedt om.

Tredje og siste gang han er alene faller hele håret i vannet og blir forgylt. Scenen kan minne om Narcissus, som sitter ved vannet og beundrer sitt eget speilbilde. De to fortellingene tar helt ulike perspektiv og retninger, men begge kan sies å omhandle det å bli bevisst seg selv.

Kanskje er det faren for egoinflasjon og megalomani som gjør at villmannen etter at guttens hår er blitt forgylt sier at han ikke lenger kan ha ansvar for kilden. Han svikter ham likevel ikke, for «du har sluppet meg fri og reddet meg. Du er et godt menneske. Og hver gang du trenger hjelp roper du Jernhans tre ganger. Gull og sølv har jeg nok av, mer enn du tror»

Hvis man får for mye for tidlig kan det føre til grandiositet. For å unnslippe den *Evige ynglings* skjebne må man gjennom en modningsprosess. Det innebærer hardt arbeid, ikke å sitte ved visdommens kilde å få innsikt. Snarveier til innsikt kan være farlig. Hvis man berøres av det evige og guddommelige uten å være i stand til å romme det, vil man sannsynligvis ikke kunne forvalte det på noen god måte. Det må en modenhet til for å klare det. Gutten må ut i verden for å arbeide og finne seg en plass for å modnes.

For å nå modenhet må man kjenne seg selv og sin begrensning. Det er avgjørende at man vet når man må be om hjelp og gjør det. Modenhet handler ikke om å kunne alt, men vite hvem man er og hvilke muligheter man har. *Kjenn deg selv*, står det skrevet over orakelet i Delfi. Det betydde for hellenerne å kjenne sin begrensning. Overmotet, hybris følges av fallet, nemesis.

I møte med den gyldne kilden kommer gutten i kontakt med det som er større. Det er en viss fare for å flykte inn i grandiositet i en slik situasjon. Et ungt sinn kan miste bakkekontakten og bli en himmelstormer uten sans for det alminnelige og jordnære. Medisinen mot det er ydmykhet, humility på engelsk som kommer av humus – latin for jord. Vi skal se at gutten snart skal jobbe med jorda som et viktig ledd i sin prosess.

I Marie Louise von Franz sin bok om *Puer Aeternus*, den evige yngling, er dette med jordforbindelsen et hovedpoeng. Hun sier blant annet at ynglingens streben mot himmelen symbolsk kommer til uttrykk gjennom interessen for fjellklatring og flygning. Det ligger i det også en fascinasjon for det grenseoverskridende, noe som fort kan bli til hybris, overmotet.

Gullhåret

Det er på sin plass å si noe mer om gull og gullhår før vi går videre. Det ser ut som gull har en særlig betydning i dette eventyret. Det dukker opp første gang i kilden og følger gutten ved alle viktige hendelser gjennom historien

Mens gutten sitter ved kilden begynner såret å gjøre vondt. Det blir guttens møte med den forvandlende kraften fra det ubevisste. Kraften som kan forvandle smerten til noe verdifullt. Den vonde fingeren blir forgylt når han dypper den nede i kilden.

Gullet symboliserer noe avgjørende i dette eventyret. Gutten kommer i berøring med det metallet allerede her ved kilden og det fortsetter å spille en rolle gjennom hele fortellingen.

At det er såret som bringer han i kontakt med det helbredende er ikke tilfeldig. Ved all initiering er det forbundet smerte. Smerten minner om ens dødelighet og er en forutsetning for gjenfødelsen. Smerten bringer en tilbake til en selv og i kontakt med det vesentlige i livet. Smerten er en oppdrager.

Etter hvert som gutten sitter ved kilden er det mer som blir forgylt. Mens såret kan sees som smerten som leder ham i kontakt med det helbredende i ham selv, kan det forgylte hårstrået sees som en oppdagelse av at egne tanker er av guddommelig natur. Til slutt faller hele håret ut i vannet og gutten kan ikke lenger skjule sin nye erfaring. Gullhåret er et sterkt symbol. I den greske mytologien er gullhåret symbolet på det guddommelige. Gudene har gyldent hår.

Psykologisk kan gullhåret være et symbol på det som skjer i en ung manns liv da hans opplevelse av seg selv som uovervinnelig, udødelig og utvalgt fyller han. Det er en voldsom energi som driver unge menn fryktløst og ofte hodeløst fremover i livet. Følelsen av å forstå hvordan alt henger sammen, opplevelsen av å sitte med sannheten i motsetning til de som sitter ved makten, trangen til å forandre verden og troen på at man har det som trengs for å lykkes med det, er ting som mange kan kjenne igjen fra ungdomstiden. Det er en berøring med evigheten og uendelige krefter og rikdom. Ja, det er en berøring med det guddommelige i menneskesinnet, en kontakt med Selvet som Jung beskriver. Denne følelsen er berusende og noen ganger blindende overfor viktige sider ved livet. Den er likevel utrolig viktig som inspirasjon. Den beveger og motiverer til aktivitet og utvikling. Nye ideer og oppdagelser innenfor kunst og vitenskap ser dagens lys under påvirkning fra gullhårenergien.

Håret kan symbolisere tanker. Et forgylt hår kan være guddommelige tanker. Men den som tenker guddommelig tanker kan lett tro at han selv er Gud. Det er mange unge som nærmest tror at de besitter guddommelige tanker, ideer, egenskaper og muligheter. Men det kan være farlig å glemme at man er et alminnelig, dødelig menneske. For å kunne nyttiggjøre seg sine guddommelige sider, må man erkjenne sin begrensning, sin menneskelighet. Vi er mennesker bundet til jorden.

Å være forgylt på denne måten er selvfølgelig en gave og en velsignelse, men det er samtidig farlig. Det er lett å miste bakkekontakten når man er i berøring med det guddommelige. Det krever styrke å bære rikdom hvis den ikke skal gjøre skade på seg selv og andre. Villmannen vet dette og sier at gutten ikke kan være hos ham lenger. Han vet at gutten tar skade av det hvis han blir sittende med gullhåret å drømme.

Selv var jeg en som hadde forgylt hår. Som barn ble min musikalitet tidlig viktig for meg. Fra tidlig ungdom begynte håret mitt å bli et slags varemerke, et kjennetegn ved meg og min personlighet. Andre forbandt meg med musikk talentet og mitt lange, krøllete, gyldne hår. Men for meg hadde musikken blitt et slags guddommelig rom å leve i som kompenserte for dårlige psykiske forhold ellers. Besittelsen av disse egenskapene ble ikke kompensert med en jordbundet kontakt eller på annen måte kontakt med det som var nødvendig for å leve et balansert liv. Det ble *puer aeternus* som dominerte. Drømmeren som aldri kan holde seg på jorden. Peter Pan som bare ville være på ønskeøya borte fra den kjedelige virkeligheten. Men i motsetning til i eventyret var det ingen villmann som veiledet meg videre da faresignalene kom.

Gullet følger gutten gjennom eventyret. Vi skal se litt senere hvordan guttens forhold til det «guddommelige» i ham selv endrer seg.

Ut i verden

Å gå fra det moderlige til det faderlige innebærer en tilpasning til verden utenfor mors beskyttelse. Det er en rekke ting en må lære for å bli selvstendig og uavhengig av mors verden. Gutten har fått beskjed av Jernhans om at han aldri mer skal få se igjen moren og faren sin. Han kan ikke lene seg på deres hjelp og beskyttelse lenger. I stedet har han fått Jernhans, det arketyriske maskuline, som vil hjelpe ham når det

trengs. Jernhans blir veilederen, den vise eldre som har det gutten trenger for å følge sin mannlige utvikling. Beskjeden han får når han ikke lenger kan være ved kilden er som følger: «Du har ikke bestått prøven og du kan ikke lenger være hos meg. Gå ut i verden, så får du se hva det vil si å være fattig. Men jeg ser ingen ondskap i deg, du har frelst meg, og jeg vil deg bare vel. Derfor vil jeg love deg en ting: Hvis du kommer i nød, så gå til skogkanten og rop: Jernhans! Da skal jeg komme til skogkanten og hjelpe deg. Min makt er stor, større enn du tror, og gull og sølv har jeg nok av.»

Han må til skogkanten for å rope på hjelp. Skogkanten tyder på at han må henvende seg til det ubevisste når han ikke har andre muligheter. Opplevelsene ved kilden har gitt ham, en smak av rikdommen som venter senere. I mellomtiden må han tilpasse seg så godt han kan. Det er ikke noen lett oppgave og mange prøvelser venter.

Å forholde seg til det ubevisste betyr også å være introvert. Mennesket har behov for å lære å forstå sitt indre og se ressursene som ligger i det ubevisste. I vår tid er en introvert holdning kontroversiell og nyter liten anseelse. I virkeligheten henger de to holdningene sammen og den ekstroverte innstilling preges av ens introverte erfaringer. Når gutten går til skogkanten er det disse indre ressursene han får kontakt med og benytter i møtet med både indre og ytre utfordringer.

Arbeid i kjøkkenet

I begynnelsen av sin reise er det få muligheter for den ensomme kongssønnen. Han er rett og slett litt ubrukkelig fordi han ikke har lært seg noe enda. Fordi han er en gutt det er lett å like får menneskene likevel sympati med han. Det første sted han får arbeid er i kjøkkenet hvor han kan hente vann og feie aske. Jobben er som det ofte var i håndverksyrkene tidligere, hvor man måtte regne med å rydde og vaske etter de andre den første tiden før man fikk noe mer opplæring. Men også i kjøkkenet er han mistilpasset. Han skal servere mat til kongen, men må skjule sitt hår og blir oppfattet som uoppdragen og respektløs. Man kan se på kjøkkenet som det sted som gir næring til kroppen og psyken, ja til kongen. Men gutten har enda ikke noe næringsrikt å gi. Han må gjennom noe annet først.

Av medlidenhet blir han plassert i hagen til gartneren. Der får han anledning til gradvis å utvikle seg.

Alle de fire arketyper som Moore og Gillette har beskrevet er på ulikt vis representert i hagearbeidet. For det første er det arbeid med jorda, humus. Det er arbeid med livsbetingelsene, næringsgrunnlaget, naturen. Det krever både tålmodighet og forståelse for planter og vekster. Det utvikler evnen til å ta ansvar og dra omsorg for noe utenfor seg selv. Man sier ofte til alkoholikere i recovery at de bør vente med å få seg kjæreste til de klarer å ta vare på seg selv. Man sier litt spøkefullt at så kan de kjøpe noen planter og lære seg og ta vare på dem. Hvis det går godt kan de vurdere å ta vare på et dyr før de så kan finne seg en partner. Det er noe i det. På den måten er det aspekter ved elskereren som utvikles som gartner. Mange gartnere vil også fortelle om et svært kjærlighetsfullt forhold til sine planter og vekster. De relaterer seg til plantene. Ferdighetene, det å lære seg hvordan man skal gå frem for å lykkes er aspekter ved magikeren. Gutten må bruke redskaper og kunne vurdere arbeidet kritisk selv. Dette er den håndverksmessige delen av arbeidet.

Like viktig som dette er oppøvelsen av karakteren. Det å lære seg å holde ut arbeid som kan være kjedelig.

Det er også her at gutten kommer i kontakt med det kvinnelig igjen for første gang siden han flyktet fra slottet. Det er hans gyldenen hår som ved en tilfeldighet blir impulsen som setter i gang forbindelsen

mellom gutten og prinsessen. Han er selvfølgelig ikke moden for denne type kontakt enda, men det starter en prosess som følger gutten resten av historien. Han skal jo ha kongsdatteren til kone når han selv skal bli konge.

Krigeren

Krigen og krigerarketypen har en avgjørende rolle i eventyret. Etter en tid er det krig i landet. Gutten har arbeidet i gartneriet en tid. Han er nå klar for nye utfordringer. I gartneriet har han lært noe om det kjedelige arbeidet, så, dyrke, høste. På den måten har han blant annet lært noe om hverdagens slit og forpliktelser. I denne fortellingen er dette en prøvelse som er nødvendig for å nå målet (som er å selv bli konge eller mann). Men det venter flere utfordringer. Krigen kommer til landet og gutten ønsker selv å være med. Så langt har ikke gutten vært i stand til å gjøre noe på egenhånd. Han har vært priggitt de som er rundt ham og at andre forbarmer seg over ham. Det er ikke hans eget verk. Gutten behøver å bli selvstendig. Han har lært noe om selvdisciplin og utholdenhet. Selv om han forlot den moderlige verden da villmannen løp til skogs med ham på skuldrene, har morskomplekset fremdeles makt over han. Han trenger å rive seg løs fra dette for å kunne bli selvstendig og individuell. Uten det vil han ikke klare overgangen til å bli voksen.

Vi vet at han er kongssønn og vi vet at han har begynt å bli bevisst seg selv. Nå er tiden inne til å bekjempe det som invaderer ham og vil okkupere hans verden. Det kan sees som morskomplekset. Det har jo vært der hele tiden, men først nå blir han bevisst det. Og som alltid når det kommer nye impulser møter det motstand, både i den ytre og den indre verden. Han må sloss mot soldatene og tåle latterliggjøring fra sine egne. Ofte i eventyr er det kampen mot dragen som representerer morskomplekset. Dette klarer han ikke på egenhånd. Igjen kaller han på Jernhans for å få hjelp.

Krigene i fortellingen er siste del før gutten skal kjempe om kongsdatteren. Det er ikke tilfeldig. For at en mann skal kunne involvere seg med en kvinne eller sin anima på selvstendig grunnlag må han først ha løsrevet seg fra sin mor.

Krigen tjener også til en annen ting. Og det er å lære seg til å kjempe for noe. Det kan være å kjempe for egne behov, ens interesser eller andres behov. Men først og fremst er krigerens oppgave å forsvare sivilisasjonen. En mann må ha evnen til å nedkjempe det som vil ødelegge sivilisasjonen, en selv, ens familie eller ens verden. Formålet må være klart. Krigeren skal kjempe på vegne av et behov for beskyttelse eller utvikling og ikke for krigeren i seg selv. Dette er viktig for at ikke krigerens skyggesider skal konstelleres. Krigeren må ta kontroll over følelsene og instinktene slik at han ikke blir overmannet av disse. Krigerarketypen er så å si på oppdrag. Han skal kjempe for noe større enn seg selv. Krigeren har ikke nådd modenhet før han klarer å skille mellom seg selv og det som er større og som han kjemper for. Modenheten handler om å ha forbindelsen til det som er større, om å ha konstellert Ego – Selvaksen. Er det ikke aspekter ved disse gulleplene i eventyrets siste del handler om?

I eventyrets siste fase kjemper gutten som ridder/kriger for kongsdatteren. For å vinne henne må han få tak i gulleplene. Nok en gang er det Jernhans som hjelper han til å oppnå det han ønsker.

Før han gir seg i kast med den siste prøvelsen for å få tak i prinsessen er han i kontakt med henne som gartnergutt. Prinsessen som representant for anima gir gutten gullmynter når han har vært hos henne. Men han kan ikke nyttiggjøre seg verdiene som gullmyntene representerer. Gutten kommer i kontakt med sine

indre feminine sider, men det gir ham ingen verdi. Han klarer ikke veksle gullmyntene han får av henne inn i noe verdifullt. Slik er det ofte i en ung manns liv. Før han har frigjort seg fra morskomplekset og lært seg å mestre sine instinkter får han ikke noe riktig ut av det feminine i seg selv. Kontakten kan ikke komme for tidlig. Den indre kvinne er en del av det ubevisste. Han er ikke moden nok til å romme denne kontakten enda, men den har gitt han en smak på noe nytt og svært tiltrekkende og inspirerende.

Etter at gutten har vært i krigen, er han klar for å kjempe for kongsdattera og halve kongeriket. Før han kan få henne må han vinne gulleplene og gjennom det avsløre hvem han er. Ja, først da kan han avsløre hvem han er uten å miste seg selv.

Conjunctio

Kongen har utlyst en konkurranse

Epler er et velkjent symbol fra mytologi og eventyr. Epler symboliserer ofte kunnskap og innsikt. De kan også sees som symboler på Selvet. I eventyrets siste del, lykkes det gutten som nå er blitt en kraftfull kar å få tak i gulleplene i konkurranse med andre. Nå er han i stand til å ta vare på gulleplene. Det viser at han har nådd modenhet. At han kjemper for gulleplene er en stor kontrast til hva som skjedde med gullmyntene han fikk fra prinsessen. Mens han tidligere ikke visste hva han skulle gjøre med de verdifulle impulsene fra det ubevisste i møtet med sin anima, kjemper han nå for kontakten med det ubevisste, for opprettelsen av jeg-selv-aksen.

Symbolisk er det klart for et indre bryllup, Hierosgamos, en forening av motsetningene mellom det mannlige og det kvinnelige, en conjunctio. Gutten er nå blitt en mann med tilgang på ressursene i sitt ubevisste, Rikdommen som han først kom i kontakt med ved den rene kilden, kommer nå til sin rett. Den er nå blitt tilgjengelig. Det utløser også en rekke andre forbindelser og forløsninger. Villmannen Jernhans viser seg å være en forhekset konge og guttens foreldre kommer til bryllupet. Det er den store forsoningen som finner sted. Kreftene samles. Kongeriket får et nytt sentrum og en ny konge når gutten får prinsessen.

Avslutning

Avslutning på eventyret med bryllupet, foreningen av motsetningene, finner sted fordi gutten har fått hjelp av det arketypisk maskuline. Uten denne hjelpen vill gutten forblitt et barn følelsesmessig. Når det viser seg at Jernhans har vært en forhekset konge som nå er befridd, er det et symbol på integrering av det maskuline. I jungiansk psykologi sier man ofte at det ligger ressurser i ens skygge. For å kunne dra nytte av disse ressursene, må de integreres i personligheten gjennom et møte med det ubevisste. Skjer ikke det vil ressursene gjør seg gjeldene på en destruktiv måte. På liknende måte var Jernhans en trussel for slottet og samfunnet i nærheten av den mørke skogen da han fremdeles lå på bunnen av tjernet. Gjennom kontakten gutten har med Jernhans blir han mer og mer integrert i gutten selv. Til slutt er han såpass integrert at han regnes som fri. Det blir han da bryllupet, foreningen mellom det maskuline og det indre feminine finner sted. Integreringen av det maskuline er på den måten en forutsetning for en sunn og balansert kontakt mellom det maskuline og det feminine.

Hvis eventyret skulle fortsette med fire nye ledd og bli et individuasjonseventyr i Pia Skogemanns modell, ville individuasjonen ha startet etter dette første bryllupet.

Vi ser da at integreringen av det maskuline har stor betydningen for individuasjonen senere i livet. Det er som om man ikke finner klarhet om seg selv hvis man som mann ikke er bevisst sin maskulinitet og ikke har integrert sine maskuline skyggesider. Da blir også kontakten med det indre feminine, ens anima forvirrende og uklar.

Møtet med Selvet som er nødvendig for individuasjonen blir også komplisert når det ikke er en balanse i ens indre. Kontakten med det ubevisste kan være overveldende og man står i fare for å bli helt oppslukt, eller i alle fall mye forstyrret av mangel på evne til å håndtere de impulser, tanker og følelse som kommer. Det blir et ustabil og begrenset liv

Hvis vi ser gullet som forbindelsen til Selvet og symbol for Selvet, blir det tilgjengelig for gutten fra tre kilder, på tre ulike måter. De er alle mer eller mindre ubevisste og uintegrerte. Den ene er fra den gyldne kilden som gutten blir satt til å passe på, symbol på Selvet. Den andre kilden er fra det feminine symbolisert ved gullmyntene fra prinsessen. Og det tredje er fra Jernhans, det maskuline, som sier at:» ...gull og sølv har han nok av, mer enn du tror!»

Det er samspillet mellom disse ulike arketyriske strukturer i psyken som bringer ham frem til bryllupet og forutsetningen for å kunne bli den han var ment å være.

Epilog

Jeg innledet med å fortelle noe om bakgrunnen for at jeg hadde valgt akkurat dette eventyret. Egne erfaringer og unge menns situasjon i dag var årsaken til at eventyret gjorde slikt inntrykk på meg. Forleden fikk jeg høre om nok en forskningsrapport som bekrefter problemet med guttene og de unge menn i vårt samfunn.

Noen norske skoleforskere hadde undersøkt resultatene til barn i 2. klasse på barneskolen. I Norge er da barna ca. 7-8 år. Det de undersøkte var barnas faglige nivå, arbeidsinnsats og sosial kompetanse. Det viste seg at det var markant forskjell på gutter og jenter på alle disse områdene unntatt i faget matematikk. Der var guttene litt bedre enn jentene.

Jeg kunne ikke unngå å tenke på gutten i vår fortelling da jeg hørte det. Han er 8 år når Jernhans dukker opp i borggården. I skolen handler det mye om å sitte i ro og konsentrere seg. Barna skal samarbeide fra tidlig av og man skal lære å oppføre seg pent. I skolen er det også slik at det på barnetrinnet er nesten 90% kvinner som arbeider. Barn er også mye lenger på skolen enn de var før. Mange blir ikke hentet før kl. 5 om ettermiddagen. Og litt for ofte er det bare mor som er hjemme.

Spørsmålet er om dette ikke har betydning for barnas utvikling som gir ulikt utslag for jenter og gutter. En liten gutt er ofte ikke så opptatt av relasjoner og samarbeid. Det kommer senere. En liten gutt har ofte mye energi som må ut. Han liker som regel godt å konkurrere og han søker etter mannlige forbilder og helter for å få vite hvem han er.

I skolen møter han en kultur som vil disiplinere han og som ikke verdsetter det han liker selv. Han føler seg mislykket og misforstått helt fra starten. Jeg vil tenke at han har behov for å bli møtt på de behovene han har og få utviklet de impulsene som kommer på en best mulig måte. I stedet for må han undertrykke det og motarbeide det. Vi vet hvor viktig det er å bli sett og forstått som barn, men denne ubalansen i

skolesystemet gjør at mange gutter helt fra starten ikke føler seg helt hjemme. De må motarbeide seg selv så å si for å bli anerkjent for den de er.

Ville det ikke være befriende å møte en Jernhans som kunne veilede en gjennom oppveksten og ungdommen slik at man kunne få brukt de kraftfulle ressursene? Det handler ikke bare om å få flere menn inn i barns liv, selv om det også er et veldig viktig poeng. Det handler like mye om å ha blikk for det arketypisk maskuline i unge menn og gutter. Å se det som ligger bak og verdsette det betyr mye for hvordan de unge forstår seg selv og utvikler sine muligheter. Energi og noen ganger aggresjon kan bli «holdt» og transformert på en måte som gjør den konstruktiv og kreativ. Kanskje er det frykten for de destruktive aspekter som gjør det vanskelig å anerkjenne dette. Resultatet kan bli som i eventyret, at det maskuline ligger bortgjemt og suger energi, ødelegger liv og skremmer menneskene bort fra en dypere forståelse av kreftene i psyken.

Man kan bli syk av å fortrenge sin maskulinitet. For noen år siden hadde jeg et møte med en psykiater ved en akuttpsykiatrisk institusjon. Han uttrykte unge menns problem på denne måten: «Den senere tid har vi nærmest hatt en invasjon her på avdelingen av snille unge menn!».

Jeg ser det som et uttrykk for at mange unge menn har problemer med sin maskulinitet, kanskje først og fremst med sin evne til å stå opp for seg selv og det de tror på. Kraft og krigerenergi er dårlig integrert. Det hjelper ikke bare å ha kontakt med sin omsorgsfulle og «myke» side hvis man ikke samtidig har kontakt med de arketypisk maskuline sidene i en selv.

En mann med manglende integrering av sine maskuline sider, manglende sunn konstellering av de maskuline arketyperne risikerer å leve med disse arketypernes skyggeformer. Det blir et mangelfullt og ofte destruktivt liv. Eventyrets forspill skisserer tilstanden i et samfunn der det maskuline har en slik skyggestatus.

Jeg har forsøkt å vise at eventyret om Jernhans forteller om en vei som gutter og unge menn kan gå for å utvikle seg i pakt med sitt potensiale som hele menn og mennesker.

Litteraturliste

- Bly, Robert (1990): Mannen. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo
- Chevalier & Gheerbrant (1996) : Dictionary of Symbols. Penguin Books, London
- Gillette & Moore (2007): The King Within. Exploration Press, Chicago, Illinois
- Henderson, Joseph (1967): Thresholds of initiation. Wesleyan University Press, Middletown, Connecticut
- Hognestad, Astri (2001): Broer til oss selv – forstå deg selv gjennom eventyr og drømmer. Genesis forlag, Oslo
- Johnson, Robert A. (1989): He – Understanding Masculine Psychology, Harper Perennial, New York
- Mahdi m.fl. (ed.) (1987): Betwixt & Between, Open Court, La Salle, Illinois
- Skogemann, Pia (1998): En karl var min mor, en fisk var min far. Kvindekraft og mandsmod i nordiske folkeeventyr. Lindhardt & Ringhof, København
- Van Gennep, Arnold (1999): Overgangsriter. Pax forlag, Oslo
- von Franz, Marie Louise (1989): Eventyrfortolkning. En introduktion. Gyldendal, København
- von Franz, Marie Louise (2002): Den evige yngling. Pax Forlag, Oslo

Om Finn Reinert

Seniorkandidat ved Jung Instituttet i København.

Utdannet som lektor ved universitetet i Oslo med hovedfag i musikkfilosofi.

Utover det har jeg utdannelse i pedagogikk, coaching og veiledning.

Arbeider som veileder i gymnaset for nyankomne innvandrerungdom.

Siden 2015 har jeg hatt egen terapipraksis i Oslo og arbeider i tillegg ved en klinikk for alkoholavhengige.